ДИПЛОМАТИЧНА АКАДЕМІЯ УКРАЇНИ
при Міністерстві закордонних справ України

НАУКОВИЙ ВІСНИК
ДИПЛОМАТИЧНОЇ АКАДЕМІЇ УКРАЇНИ

ВИПУСК 14

ЗОВНІШНЯ ПОЛІТИКА І ДИПЛОМАТІЯ: ІСТОРИЧНА РЕТРОСПЕКТИВА, ТРАДИЦІЇ, СЬОГОДЕННЯ

Засновано у 1998 р.

м. Київ · 2008

ЗМІСТ

Огризко В.С.	"У зовнішньополітичній сфері Президент і Уряд діють в унісон" (Інтерв'ю Міністра закордонних справ України газеті "Дзеркало тижня", 12.01.2008)	4

ЗОВНІШНЯ ПОЛІТИКА І ДИПЛОМАТІЯ УКРАЇНИ: ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ТА ЄВРОАТЛАНТИЧНИЙ ВИБІР
(до 90-річчя сучасної дипломатичної служби України)

Гуменюк Б.І.	Нові підходи до підготовки кадрів у Дипломатичній академії України при МЗС України	10
Губерський Л.В., Копійка В.В.	Україна – ЄС: реалії та перспективи сучасних взаємовідносин	16
Корсунський С.В.	Сучасні зовнішньоекономічні пріоритети України і завдання дипломатії	27
Перепелиця Г.М.	Євроатлантичний курс України: концепти сучасного розвитку	34
Крапівін О.В., Володіна М.О.	Інтеграційні проекти України з НАТО	39
Полторацький О.С.	Питання геополітичної самоідентифікації та практичної реалізації зовнішньо-політичного курсу України по відношенню до НАТО	45
Толкачов Г.І.	Деякі юридичні аспекти набуття членства в Організації Північноатлантичного договору (НАТО)	52
Ковальчук Т.С.	Спільна культурна політика Європейського Союзу як фактор європейської інтеграції	57
Рассоха Л.І.	Приклад "північного виміру" для побудови регіональної політики Європейського Союзу в Чорноморському регіоні	65
Мартинов А.Ю.	Україна – Євросоюз: концепція і практика "спеціального сусідства"	72

ЗОВНІШНЯ ПОЛІТИКА І ДИПЛОМАТІЯ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ

Шергін С.О., Горобець І.В.	Структурна специфіка ринків зброї в Південно-Східній Азії в контексті регіональних трансформацій	78
Гуменюк А.Г.	Іслам на Кіпрі	88
Пахомова Н.І.	Політичний вимір українсько-німецьких відносин у 90-х роках XX століття	91
Гончаренко І.О.	Політика і дипломатія незалежної України в умовах внутрішніх міжетнічних конфліктів	98
Воробей Н.І.	Європейський чинник врегулювання кіпрської проблеми	102

ПОЛІТИКА І ДИПЛОМАТІЯ: МЕТОДОЛОГІЯ, КОНЦЕПЦІЇ, ІННОВАЦІЇ

Горенко О.М.	Соціальний зміст європейського раціоналізму: національний і глобальний контекст	110
Федуняк С.Г.	Чинники формування зовнішньополітичної стратегії України в середньостроковій перспективі: спроба політичного прогнозу	118
Ленський П.С.	Щодо китайських оцінок і підходів до концептуальних питань національної зовнішньої політики	123
Добржанська О.Л.	Дослідження ідентифікаційних процесів у політології та суміжних науках	128
Гуцман М.Я.	Міжнародний тероризм як глобальна проблема сучасності	134
Костенко Г.Ф.	Передвиборні програми в Україні: аспект національної безпеки	140
Черінько І.П.	Україна на міжнародній арені: в якому статусі?	145
Мельникова Т.Б.	Використання сучасного закордонного досвіду для побудови системи комерціалізації інтелектуальної власності України	148

ЗОВНІШНЯ ПОЛІТИКА І ДИПЛОМАТІЯ: ІСТОРИЧНИЙ ДОСВІД

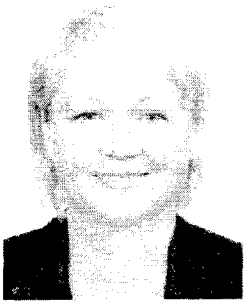
Подаляк Н.Г.	Репрезентація Ганзи на з'їздах другої половини XIV ст.: влада і церемоніал	156
Котляров П.М.	Лютеранство і православ'я: екуменічна діяльність Філіпа Меланхтона та спроба релігійного порозуміння	161
Бур'ян М.С., Ласкавий Д.В.	Витоки міжнародної боротьби за перську нафту: концесія Дарсі і англо-російське суперництво (1901-1902 рр.)	165
Гончар Б.М., Боголій Ю.М.	ООН, міжнародна безпека і США (1990-2000 роки)	176

ТРАДИЦІЇ УКРАЇНСЬКОЇ ДИПЛОМАТІЇ: ІСТОРИЧНИЙ ДОСВІД ТА УРОКИ

Матяш І.Б.	Історія української дипломатії в канадських архівах	192
Денисенко В.А.	Дипломати – вихованці Києво-Могилянської академії	200
Матвієнко В.М.	Дипломатичне забезпечення розбудови державності: перші відомства закордонних справ України	207
Макар Ю.І.	Вихід УНР з Першої світової війни (Мирний договір з Центральними державами)	211
Авдошин І.В.	Мирні переговори в Брест-Литовську 1918 року і їх значення в становленні української дипломатії	217
Добржанський О.В.	Микола Василько – видатний український дипломат початку XX століття	222
Макар В.Ю.	Дипломатичне представництво Західноукраїнської народної республіки в Канаді (1920-1923 рр.)	229
Карпо В.Л.	Українські національні інтереси на тлі європейської політичної дійсності (діяльність В.-С.Залозецького на міжнародній арені наприкінці 20-х – 30-х років XX ст.)	235
Кудряченко А.І.	Тяжкі виміри голодомору в Україні 1932-1933 років за оцінками тогочасних німецьких дипломатів	239
Лисенко О.Є.	Україна в планах основних гравців європейської політики напередодні Другої світової війни	246
Яровий В.І., Поліщук П.Я.	Органи місцевого управління "Польської підпільної держави" за часів Другої світової війни	251
Лещенко Л.О.	До питання про вироблення курсу США і Великої Британії щодо України наприкінці Другої світової війни (1944-1945 рр.): знахідки в зарубіжних архівах	260
Сардачук П.Д., Сагайдак О.П.	Трагедія українців Польщі в повоєнні роки (1944-1956 рр.)	264
Бажан О.Г.	Ініціативи української діаспори по протидії політиці русифікації УРСР (друга половина 1950-1970- ті роки)	274
Мисик О.І.	Політичні та культурно-освітні права національних меншин Польщі (1921-1989 рр.)	278

РЕЦЕНЗІЯ

Ціватий В.Г.	Інституціоналізація, дух і літера фундаментальних міжнародно-правових джерел. Рецензія на навчальний посібник: Гуменюк Б.І. Дипломатична служба: правове регулювання. – Київ, 2007. – 224 с.	286

ІСЛАМ НА КІПРІ

ГУМЕНЮК А. Г.,
кандидат політичних наук, доцент

Інститут міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Протягом усієї своєї історії Кіпр знаходився на перехресті великих цивілізацій і культур, був мостом, який об'єднував Схід і Захід. Культурна спадщина острова несе на собі вплив іноземних держав, які володіли Кіпром у різні періоди багатосвітової історії.

Із завойовуванням Кіпру Османською Туреччиною, яка правила островом з 1571 по 1878 рр., пов'язано з'явлення там ісламу, послідовники якого зараз складають майже 20% населення країни.

Початок історії Кіпру відноситься до дев'ятого тисячоліття до н. е. Друге тисячоліття до н.е. відмічається появою на острові греків. Після Троянської війни деякі грецькі військові начальники лишилися на Кіпрі та заснували міста-держави.

З того часу Кіпр переходив від одних загарбників до інших: до ассірійців, персів, Олександра Македонського, єгипетської династії Птолемеїв, а також римлян.

Після розпаду у IV ст. Римської імперії острів Кіпр став під управління Східної Візантійської імперії та був її провінцією. У період з VIII до X ст. араби та візантійці з різних причин вважали, що острів мав нейтральний статус. Пізніше кіпріоти страждали від тиранії Ісаака Комніна, поки той не викликав обурення хрестоносців англійського короля Річарда I (Левове Серце), який опанував островом і став його новим правителем (правда, на дуже короткий час). Після Річарда I на Кіпрі господарювали представники франкської династії Лузін'янов, венеціанці та генуезці, які встановили там деспотичний режим. Тому, коли в 1571 р. на острові висадились османські турки, багато кіпріотів зв'язали з ними свої надії на покращення умов життя. Такі ж надії вони очікували від британців, які з'явились на острові в 1878 р. і погоди-

лися дати Кіпру незалежність лише в 1960 р., але тільки після чотирьох років озброєної боротьби греків-кіпріотів за свободу.

Під час з'явлення ісламу прибічники цієї релігії старалися розповсюдити її на як тільки можна більшій території. Не дивлячись на те, що острів знаходився близько від вже ісламських регіонів, багаточисленні військові експедиції арабів (643-965 рр.) та їх намагання розповсюдити свою релігію на Кіпрі були безуспішні. Присутність арабів та їх вплив так і залишилися спорадичними.

У період протистояння арабів і Візантії кіпріоти були у важкому становищі. З одного боку, культура, релігія та світогляд населення острова зв'язували їх з Константинополем. Але, з іншого боку – ні вони, ні візантійці не були впевнені в надійному захисті острова від арабських загарбників.

Араби також розуміли, що не зможуть правити островом постійно. Тому, у результаті дві сторони домовились про те, що разом володіючи Кіпром та розділивши острів на дві частини, вони умовно надали йому статус нейтралітету. Проте, час від часу, ця мовчазлива згода порушувалася нападами на острів, наслідками яких були руйнування та страждання його жителів.

Після перших вторгнень на острів на ньому було залишено 12-ти тисячний арабський гарнізон. Для військових були побудовані казарми, в яких разом проживали греки-християни та араби-мусульмани. Відносини між ними були залежними від багатьох факторів. Тим не менш всі вони повинні були дотримуватися нейтралітету і сплачувати данину обом державам один раз на рік.

Перші мечеті в Пафосі були побудовані в середині VII ст. для задоволення релігійних потреб мусульман, як військового, так і громадянського населення міста. (Через декілька десятків років, після того як арабський гарнізон покинув острів, кіпріоти ці мечеті зруйнували).

Так почалася історія ісламу на Кіпрі. Перша його присутність там була відносно довгою, і саме в цей період були закладені основи мирного життя християн і мусульман на острові.

Більш шести сторіч після того, як араби отримали поразку (963-964 рр.) іслам знову з'являється на Кіпрі в 1570-1571 рр. разом з османськими турками. Хоча американський історик Роналд С. Дженнінгс вважав, що до захоплення Кіпру в 1571 р. мусульманської общини там взагалі не було[1].

Згідно з указом турецького султана на Кіпр із Малої Азії мало бути перевезено 12 тис. сімей. Погані умови існування в період венеціанського правління та війна, яка тривала один рік, завдало серйозних збитків місцевому населенню Кіпру. Мусульмани, які належали до касти військових і до нових правлячих класів, селились у великих кількостях у містах та адміністративних центрах, а греки-кіпріоти та інші християни повинні були переїхати до сільської місцевості. Згодом, тим не менш, турецькі общини можна було побачити по всіх місцевостях острова, тоді як турки-кіпріоти проживали також у змішаних общинах у містах та сільській місцевості Кіпру. Більш того, після падіння Фамагусти та Нікосії ряд сановників та представників колишньої влади було вбито. Це примусило багатьох латинців і православних греків звільнити острів, а представників інших народів повернутися на свою історичну батьківщину[2].

Рональд С. Дженнінгс, який робив свої дослідження на основі даних турецьких вчених, прийшов до висновку про те, що, не дивлячись на указ султана про надсилання на острів 12 тис. родин, фактичне число перевезених було набагато менше. Склад же нових людей, які прибули туди, відрізнявся по релігійним та етнічним ознакам і включав як мусульман, так і християн[3].

Для забезпечення безпеки всім немусульманам заборонялось знаходитися вночі в старій частині Фамагусти, яка була обнесена стінами. Протягом трьох сторіч османського періоду демографічна картина острова була значно змінена завдяки міграції, епідеміям, голоду, а також правлінням деяких губернаторів.

Згідно з чисельними історичними джерелами, на кінець османського – початок британського періодів (1878 р.), мусульмани складали приблизно 20%, тому що мав місце перехід певної частини християн до ісламу.

На той час турецько-кіпрська община була створена із двох гілок: з одного боку, нащадків османських загарбників та переселенців з Анатолії, з іншого – греків і інших християн, які стали мусульманами.

Дуже тонку межу, яка розділяла в той час одну віру від іншої, ілюструє категорія людей, які були відомі як ліновамваки. Даний термін, який з'явився в 1863 р. і який означає "бавовно-льняний", відображав їх двійну природу. Більшість цих людей на публіці виступали як мусульмани, але в приватному житті свого будинку продовжували сповідати християнство.

У перші двадцять років британського правління газети повідомляли про випадок добровільного повернення в християнство. Тим не менш, Кіпрська Православна Церква намагалась ліновамваків до цього примусити та забороняла їм брати участь у релігійних обрядах до тих пір, поки вони не перейдуть у християнство офіційно. Але така політика сприяла відчуженню більшості ліновамваків, і в результаті їх прихильність ісламу тільки посилювалась. Ліновамваки проіснували на Кіпрі до 50-х рр. XX ст.[4].

Також при британському правлінні з наростаючою частотою мали випадки відходу крипто-християнських сімей від ісламу та прийняття християнства відкрито[4]. (Документи того часу підтверджують, що крипто-християнська община була заснована саме на Кіпрі.) Але іноді греки, особливо жінки, назавжди переходили і в

іслам. Це було продовження процесу, початок якому було покладено в османський період[5].

На жаль, на початку 60-х рр. XX ст. на Кіпрі розпочалася боротьба між греками-кіпріотами та турками-кіпріотами. Греки наполягали на приєднанні до Греції, а турки – на розділенні острова. У 1964 р. сталася громадянська війна. Більш 500 людей було вбито влітку того року. Тільки з приходом миротворчих сил ООН кровопролиття вдалося зупинити. Війна між партнерами по НАТО Грецією та Туреччиною здавалась більш ймовірною. США шукали дипломатичне рішення проблеми між Афінами та Анкарою з тим, щоб ці дві зони належали НАТО. Але на той час президент Макаріос не погодився з таким рішенням цього питання. Конфлікт закінчив мирне існування етнічних груп на острові. Більшість турків-кіпріотів шукали захисту в селах та міських гетто. Їх предводителі, які підтримували розділ острова, постаралися зробити так, щоб не було можливості спілкування з колишніми сусідами. Пізніше, у 1974 р. сталася війна між греками та турками, унаслідок якої на острові було встановлено жорстку кордонну лінію. Нікосія зараз є єдиною столицею у світі, яка розділена зеленою лінією. Більшість тих, хто раніше жив не у своїх "секторах", у 1975 р. було переселено. Майже кожна родина на острові загубила в цій війні будь-кого з близьких. Влітку 1974 р. загинуло майже 6 тис. людей[6].

На жаль, на турецькій частині Кіпру було знешкоджено майже всі православні храми. Іслам там процвітав ще більше.

Але пізніше уряд Кіпру став заявляти про те, що об'єднання острова стає необхідним. На думку більшості кіпріотів, це не повинно взагалі бути проблемою. Зустрічі на нейтральній частині представників жіночих організацій та борців за мирне врегулювання кіпрської проблеми все ясніше говорять про це. На півдні і півночі Нікосії майже не залишилося слідів ворожнечі греків і турків. Ні культура, ні мова, ні релігія не розділяють людей. Їх розділяє політика.

Сьогодні сама атмосфера Кіпру, де разом живуть, вчаться і працюють представники різних країн та культур дає надію на те, що незабаром розкол у країні не буде мати місце, і вони зможуть знову вільно рухатися та жити там, де захочуть, відправляти свої релігійні потреби без всіляких перешкод у церквах, мечетях та інших священних місцях по всій території острова.

І як було зазначено в турецько-кіпрській газеті "Ортам", що: "Це – правда, як на півночі, так і на півдні деякі релігійні місця, які були залишені, постраждали дуже сильно... будинки, кладовища, святині було пошкоджено та перетворено в руїни; а у власності, в якої були інші господарі, з'явились нові правові документи та нові власники. І все ж таки зараз не час виносити це на поверхню, а саме зараз – забути про помилки минулого"[7].

ПОСИЛАННЯ

[1] Рональд С.Дженнингс. Християни та мусульмани на Османському Кіпрі та у Середземномор'ї, 1571-1640. – New York: New York University Press, 1993.
[2] Там само.
[3] Там само.
[4] Костас Кірріс. Історія Кіпру. – Нікосія, 1985.
[5] Рональд С. Дженнингс. Християни та мусульмани на Османському Кіпрі та у Середземномор'ї, 1571-1640. – New York: New York University Press, 1993.
[6] Костат Кірріс. Історія Кіпру. – Нікосія, 1985.
[7] "Ортам" (турецько-кіпрська газета). – Нікосія, 24 березня 2003 р.

Надійшла до редакції 07.03.2008